

УДК 74.584

ОБҐРУНТУВАННЯ КРИТЕРІЇВ І ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОГО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Рябокін С.І., директор

Красноградський Коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті на основі теоретичного аналізу визначено критерії і показники ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічних коледжах, виділено рівні, що характеризують ступінь ефективного моніторингу; обґрунтовано структуру поділу критеріїв, показників та рівнів ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічних коледжах на умовні групи.

Ключові слова: моніторинг якості виховного процесу, освітні індикатори, критерії, показники, рівні ефективного моніторингу.

Рябокін С.И. ОБОСНОВАНИЕ КРИТЕРИЕВ И ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЭФФЕКТИВНОГО МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ КОЛЛЕДЖЕ / Красноградский колледж Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета, Украина.

В статье на основе теоретического анализа определены критерии и показатели эффективного мониторинга качества воспитательного процесса в педагогических колледжах, определены уровни, которые характеризуют степень эффективного мониторинга; обоснована структура разделения критериев, показателей и уровней эффективного мониторинга качества воспитательного процесса в педагогических колледжах на условные группы.

Ключевые слова: мониторинг качества воспитательного процесса, образовательные индикаторы, критерии, показатели, уровни эффективного мониторинга.

Ryabokon' S.I. JUSTIFICATION OF CRITERIA AND INDICATORS FOR EFFECTIVE MONITORING OF THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT TEACHER TRAINING COLLEGE / Krasnogradsky College Municipal institution «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» Kharkiv Regional Council, Ukraine.

In the basis of theoretical analysis of the criteria and indicators for effective monitoring of the quality of the educational process in teacher training colleges are defined levels that characterize the degree of effective monitoring, substantiated structure separation criteria, indicators and an effective monitoring of the quality levels of the educational process in teacher training colleges in the conventional group.

Key words: monitoring the quality of the educational process, educational indicators, criteria, indicators, levels of effective monitoring.

Постановка проблеми. Сьогодні «якість освіти є основним пріоритетом державної науково-освітньої політики і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави», наголошується в Національній доктрині розвитку освіти України уXXI столітті [2].

Якість освіти визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому навчальному закладі.

В українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості вищої освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання, відсутні компактні аналітико-діагностичні технології здійснення зворотного зв'язку. Постійно діючий моніторинг ще не став постійною складовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців. До сьогодні не розроблена і не затверджена єдина науково-обґрунтована система показників якості виховного процесу в педагогічних коледжах. Такі показники

(індикатори) повинні давати повне уявлення про функціонування і розвиток як системи освіти в цілому, так і її окремих складових.

Для сучасної освітньої системи питання про визначення науково-обґрунтованих критеріїв ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якість виховного процесу досліджували такі відомі учені як І. Вакарчук, Л. Гриневич, Ф. Жерар, А. Забульоніс, Г. Ковальова, Е. Красновський, Л. Краснокутська, К. Краснянська, В. Луговий, О. Майоров, С. Михайличев Ю. Нейман та ін.

Концепція системного підходу до вищої освіти представлена в працях П. Анохіна, В. Афанасьєва, Ю. Бабанського, М. Поташника, Т. Шамової, Є. Хрикова та інших.

Розвиток теорії й методології управління в галузі вищої педагогічної освіти, обґрунтування закономірностей, принципів, функцій управління виховним процесом у ВНЗ різних рівнів акредитації здійснені провідними вітчизняними й зарубіжними вченими: Є. Березняком, Ю. Васильєвим, Т. Дем'янчуком, В. Зверєвою, Ю. Конаржевським, Р. Кнушевицькою, Я. Колібабюк, М. Кондаковим, В. Кричевським, Т. Лукіною, В. Масловим В. Панасюком, М. Поташником, О. Романовським, О. Субетто, Т. Шамовою та ін.

Проведений огляд наукових досліджень дозволяє говорити, що, незважаючи на наявність значного наукового матеріалу в цій галузі, проблема моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах у нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті – визначити критерії, показники та рівні ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення питання про критерії у педагогічних дослідженнях показало наявність декількох основних підходів до їхнього розуміння. У використанні понять „критерій“ та „показник“ в основу було покладено їх тлумачення в енциклопедичній і спеціальній літературі. Критерій виражає мірило для визначення, оцінки предмета або явища, ознаку, взяту за основу класифікації, за якою відбувається оцінка, порівняння педагогічних явищ, процесів. Якісна сформованість, ступінь вияву критерію виражається в конкретних показниках. Критерій за своїм обсягом є більш широким поняттям, ніж показник, а останній характеризується рядом ознак. Показник як компонент критерію, є типовим та конкретним виявом сутності якостей процесу чи явища, що підлягає вивченню [3].

Зарубіжний досвід використання освітніх індикаторів свідчить про обов'язковість для останніх таких характеристик: індикатори мають бути кількісними, хоча й значити більше, аніж просто числовий вираз; вони мають передавати узагальнену інформацію про важливий аспект функціонування освітньої системи; індикатори передбачають інформування всіх зацікавлених сторін в освіті – студентів, батьків, викладачів, адміністрації, управлінців, розробників освітньої політики; індикатори – це інструмент діагностики, їх використовують для аналізу та прийняття рішень [7; 8].

До моделей освітніх індикаторів відносять модель ЮНЕСКО, моделі ЄС, модель ОЕСР.

Підхід ЮНЕСКО в галузі моніторингу освітніх послуг ґрунтується на аксіомі про те, що доступ до високоякісної базової освіти є невіддільним правом кожної людини, проголошеним на форумах „Освіта для всіх“ та зафіксованим у Джомт'єнській (1990) та Даккарській (2000) деклараціях. Оцінка врахування цього права державами передбачає аналіз доступу до якісної освіти, що робиться ЮНЕСКО та публікується в щорічних Всесвітніх звітах по освіті, підготовлених ЮНЕСКО та Інститутом статистики ЮНЕСКО. У

звітах аналізуються освітні системи та тенденції розвитку за основними показниками, структурованими за рівнями освіти (дошкільна, початкова, середня, вища освіта) [4].

Фахівці Європейського Союзу також працюють над розробленням оптимальної моделі освітніх індикаторів для проведення моніторингу якості освіти. Концептуально підхід ЄС базується на таких основних складниках, як контекстуальна інформація, освітній процес, освітні досягнення, ресурсний внесок в освіту. Статистичні збірники, підготовлені в рамках ЄС, містять інформацію про всі компоненти освітнього процесу та оточення, в якому він відбувається. Індикатори в моделі ЄС можуть структуруватися як за освітніми рівнями (дошкільна, середня, вища освіта), так і за предметними сферами (навчання іноземних мов, навчання ІКТ тощо).

Найуніверсальнішу на сьогодні модель розробила Організація з економічного співробітництва та розвитку. Початок було покладено першим виданням (1992 р.) збірника ОЕСР „Education at Glance 1992“ [1]. Документ, побудований з урахуванням концептуальних і прагматичних аспектів (частина індикаторів відбивала логічні зв'язки між різними частинами освітньої системи, інші мали політично орієнтований характер), містив 38 індикаторів, згрупованих у 3 розділи: контекстуальна інформація, ресурсний внесок і освітній процес та індикатори досягнень [8].

Останні видання „Education at Glance“ є істотно вдосконаленими, містять більшу кількість індикаторів, хоча й будуються на основі єдиних концептуальних засад – групування індикаторів у систему, яка обов'язково охоплює такі аспекти як контекст, ресурсний внесок в освіту, освітній процес, та результати.

В Україні ж немає єдиної апробованої об'єктивної, вірогідної, адаптованої, репрезентативної системи освітніх показників, яка могла формувати необхідне інформаційне поле для проведення моніторингу якості освіти як у цілому, так і її окремих галузей.

Теоретичний аналіз моделей освітніх індикаторів (модель ЮНЕСКО, моделі ЄС, модель ОЕСР) дозволяє визначити такі критерії ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічних коледжах: критерій здійсненності, критерій корисності, критерій відповідності [5].

Важливою ознакою сучасних європейських і світових систем оцінювання якості вищої освіти є функціонування незалежних агенцій із забезпечення якості вищої освіти.

Такі агенції мають бути офіційно визнані державними компетентними органами, які діють у Європейському просторі вищої освіти, мати повний юридичний статус і відповідати всім вимогам законодавства країни, в якій вони функціонують. Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі визначено ряд стандартів для таких агенцій.

Велике значення в інших державах світу надається системам внутрішньої оцінки якості вищої освіти. ENQA визначені стандарти і рекомендації внутрішнього забезпечення якості щодо такого: політики закладу і процедури забезпечення якості; затвердження, моніторингу та періодичного перегляду програм і дипломів; оцінювання студентів. Так, стандарти і рекомендації щодо політики закладу і процедури забезпечення якості включають аналіз наступного: співвідношення між викладанням та науково-дослідною роботою у закладі; стратегії закладу щодо якості та стандартів; організації системи забезпечення якості; відповідальності кафедр, шкіл, факультетів та інших структурних одиниць та осіб щодо забезпечення якості; роботи із залучення студентів до забезпечення якості; засобів утілення політики, її моніторингу та перегляду [4].

У галузі оцінювання стандарти і рекомендації передбачають, що оцінювання студентів здійснюється через послідовне використання оприлюднених критеріїв, правил і процедур.

У галузі забезпечення якості викладацького складу рекомендації і стандарти передбачають, що навчальні заклади повинні мати у своєму розпорядженні певні процедури і критерії, які б засвідчували, що викладачі, які працюють зі студентами, мають відповідну кваліфікацію і високий фаховий рівень для здійснення своїх службових обов'язків. Ті, хто проводить зовнішню перевірку навчального закладу, мають про них знати та оцінити їх у кінцевому звіті про перевірку.

Стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості передбачають гарантування ВНЗ, що наявні ресурси, які забезпечують навчальний процес, є достатніми та відповідають змісту програм, які пропонує заклад [7;8].

Не менш важливе значення європейські стандарти і рекомендації надають публічності інформації про результати діяльності ВНЗ, навчальні програми і кваліфікації, результати внутрішнього моніторингу якості виховного процесу.

Отже, проведений теоретичний аналіз дозволяє нам визначити такі критерії ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічних коледжах: критерій незалежності та критерій прозорості.

До моніторингу якості виховного процесу ставляться певні вимоги. Моніторинг повинен бути об'єктивним, тобто максимально уникати суб'єктивних оцінок, враховувати всі результати (позитивні і негативні), створювати рівні умови для всіх учасників навчально-виховного процесу; валідним, що передбачає повну і всебічну відповідність пропонованих контрольних завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критерію оцінювання; надійним, тобто результати повинні бути сталими, які можна отримати при повторному контролі іншими особами; враховувати психолого-педагогічні особливості (означає вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей об'єкта, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань); систематичним, що передбачає проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою та гуманістично спрямованим, що передбачає створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату. Результати моніторингу не можуть бути використані для застосування будь-яких репресивних заходів, а повинні мати тільки стимулюючий характер.

Зазначені вимоги до моніторингу виховного процесу дають нам змогу визначити такі критерії ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах, як критерій системності та критерій точності.

Є. Хриков визначає основні напрямки моніторингової діяльності: моніторинг контексту освітнього процесу; моніторинг ресурсів освітнього процесу; моніторинг перебігу освітнього процесу; моніторинг результатів освітнього процесу. При цьому автор виокремлює такі рівні: кафедральний, факультетський (інститутський), університетський, регіональний, державний, континентальний, світовий. Практична реалізація завдань моніторингу вищим навчальним закладом здійснюється на перших трьох рівнях – кафедральному, факультетському, університетському [6].

Отже, можна визначити такий критерій ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах, як комплексність.

Проведений теоретичний аналіз зарубіжних і вітчизняних підходів дозволяє визначити критерії і показники ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах.

1. Критерій комплексності. Показники критерію комплексності повинні охоплювати всі складові виховного процесу в педагогічному коледжі: якість виховного середовища, якість управління і реалізації виховного процесу, якість результатів виховного процесу, ефективність функціонування виховної системи.

2. Критерій системності. Показники критерію системності мають засвідчити, що моніторинг якості виховного процесу в педагогічному коледжі має ознаки системного процесу, є системним явищем. Для нього характерні: багатоеlementність: у системі моніторингу має бути кілька системоутворюючих елементів, що спроектовані з метою повного охоплення виховної системи та відповідають її структурним та організаційним компонентам; структура: наявність зв'язків та відношень між елементами системи моніторингу, які забезпечують інтегрований, цілісний характер процедур оцінювання якості; цілеспрямованість: наявність у системоутворюючих елементів власних цілей їх функціонування, спрямованих на спільну мету – повне й об'єктивне оцінювання всіх складових якості виховного процесу; управління системою: наявність у системі моніторингу процесів її упорядкування, що гарантують реалізацію визначених цілей, забезпечують корегування процедур, добір показників тощо в умовах динамічної зміни освітньої системи та ринку праці.

3. Критерій незалежності. Показники критерію незалежності мають засвідчити, що на моніторинг якості виховного процесу, встановлення його результатів і формулювання висновків не мали впливу власники закладів освіти, органи управління освітніми системами, політичні сили та ін. Для нього характерні: автономія вибору процедур і методів; незалежність експертів; відповідальність експертів, неупереджена звітність.

4. Критерій здійсненності. Показники критерію здійсненності мають засвідчити, що моніторингове дослідження є доцільним і реалістичним.

5. Критерій корисності. Показники критерію корисності мають засвідчити, що моніторингове дослідження задовольняє інформаційні потреби цільових користувачів.

6. Критерій відповідності. Показники критерію відповідності мають засвідчити, що моніторингові процедури проведені законно, етично, не порушуючи інтереси як тих, хто їх проводить, так і тих, хто залежить від результатів моніторингу.

7. Критерій точності. Показники критерію точності мають засвідчити, що інформація, отримана в результаті моніторингового дослідження, є точною, повною та справедливою. Характерними ознаками цього критерію є надійність, валідність, виправдані джерела інформації; аналіз та коригування інформації.

8. Критерій прозорості. Показники критерію прозорості мають засвідчити неупередженість і відкритість моніторингового дослідження та його результатів.

Відповідно до виділених критеріїв і показників можна виділити наступні рівні, що характеризують ступінь ефективного моніторингу якості виховного процесу у педагогічних коледжах: високий, оптимальний, достатній, критичний, низький.

Висновки. Моніторинг повинен здійснюватися на основі критеріїв і показників якості виховання. Зазначені критерії, показники та рівні ефективного моніторингу якості виховного процесу в педагогічних коледжах ґрунтуються на основних засадах системного підходу з використанням управлінської складової та структурно поділяються на три умовні групи: критерії і показники забезпеченості, ефективності та результативності функціонування

системи вищої освіти, що дає можливість аналізувати якість виховання одночасно як виховного процесу, виховної системи й результатів якості виховного процесу та управління ним.

Подальшої розробки потребує проблема методологічного забезпечення управління якістю виховного процесу в педагогічних коледжах відповідно до нових парадигм вищої європейської освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашумов В. Р. Якість освіти у ВНЗ / В. Р. Ашумов – К.: Наукова думка, 2010. – 122 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти// Освіта України. – 2002. – №33.
3. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. / З. І. Слєпкань – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
4. Стандарти і директиви для Агентств гарантування якості у вищій освіті на території Європи / European Association for Quality Assurance in Higher Education. – 2005. – Helsinki. – Режим доступу: <http://rc.edu.ru/bp/Directions/EducationQuality/StdDirectivesEuro.doc>.
5. Харківська А. А. Якість освіти в контексті європейського вибору України / А. А. Харківська // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський держ. унів. ім. М. Гоголя) / За заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – №2. – С. 5-10.
6. Хриков Є. М. Моніторинг задоволеності студентів діяльністю вищого навчального закладу / Є. М. Хриков // Науково-методичний альманах. – №3. – 2008 р. – Луганськ-Стаханов: Альма-матер, 2008. – 304 с.
7. Яременко П. С. Якість освіти в Україні / П. С. Яременко – К.: Лібра, 2011. – 157 с.
8. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до якості освіти / Я. К. Яхнін. – К.: Наук. думка, 2010. – 143 с.